

ПРЕПЕВ ДИЛАНОВЕ ПОЕМЕ “MURDER MOST FOUL” (СА КОМЕНТАРИМА)

Дилан, гонич крава и вашарски забављач

Када су га 1965. године новинари на прес-конференцији у Сан Франциску салетели тврдњама да је песнички „глас генерације“ и да се од њега очекује политички ангажман, Дилан се побунио против налепљене му етикете, шармантно рекавши да је он само „вашарски забављач“ (касније ће то још боље формулисати: да му више пристаје „улога гонича крава него фрулаша предводника“). „Глас генерације“ заправо је свој одговор дао истог тренутка када се појавио на музичкој сцени шездесетих, рекавши у виду наслова своје можда и најпознатије песме, “Blowing in the Wind” (1963), да све „ветар носи са собом“ (нису га чули, вероватно, сви они који су и даље од њега тражили одговоре, а он им је упорно говорио да их потраже у његовим песмама, а не од њега лично). Током импресивне каријере дуже од пола века, Дилан је прешао пут од ангажованог уметника, певача протестних песама (више је волео термин „бунтовничких“) у кратком њујоршком Гринич Вилиџ периоду (1962–66),¹ преко аутора песама са дубоким филозофским или политичким значењем, до кантри, поп и фолк музичара и певача шлагера у старим данима. Оваква категоризација свакако да је само условна, јер је Дилан жанрове и стилове мешао и комбиновао онако како су му тренутак и његов осећај диктирали. Објављиваће напоре песме против друштвене неправде, па оне против „банкара“, ратова и убијања (нпр. “Masters of War”), против манипулације појединцима (“Clean Cut Kid”, “Licence to Kill”, итд.), као и у одбрану угњетених (“Hurricane”), и мешати их са фолк песмама и шлагерима, поп, госпел или блуз песмама и сл., као и са песмама готово халуцинантних стихова (“Like a Rolling Stone”, “It’s Alright Ma, I’m Only Bleeding”, “Highway 69 Revisited” итд.), па са оним љубавне тематике, или песмама о отуђењу или апсурду живота итд. Средином седамдесетих, поставши „изнова рођени хришћанин“, појавио се и као аутор песама с религиозном тематиком и понудио „одговоре“ који су, испоставило се, мало кога занимали (убрзо је окончао и тај период). Што се тиче рецепције његових текстова и музике, реакције публике и медија у ових пола века кретале су се од некритичког ковања у звезде самог Дилана („месија“, „пророк“, „савест света“...) до потпуног омаловажавања свега што је урадио („фолирант у писању“, „лош музичар и певач“, „плагијатор“, „издајница“, „Јуда“ итд.). Дилан

¹ Убрзо после Кенедијевог убиства престаће да пише класичне протестне песме какве је дотад писао (“The Ballad of Emmett Till”, 1962, “Blowin’ in the Wind”, 1963, “The Times They Are a-Changin’”, 1964, “Chimes of Freedom”, 1964, “Maggie’s Farm”, 1965. и сл.). Године 1964. рекао је пријатељима и новинарима да га више не занимају „песме које у неког упиру прстом“, а још мање политика.

се није много обазирао на све то. У једном интервјуу из 2012. (*Rolingstoun*), рекао је: „Зашто се дешава да када људи говоре о мени они морају и да полуде?“

Године 2020, у жеку првог таласа пандемије корона вируса, изазвао је прави мали земљотрес у свету културе и популарне музике када је 27. марта емитовао, право ниоткуда, на сопственом Јутјуб каналу, баладу „Мучко убиство“,² прву своју оригиналну песму у последњих осам година³ (за три дана, имала је 2,4 милиона прегледа).⁴ Уз нумеру је, на Твитеру, написао поруку: „Поздрављам своје фанове и присталице, уз захвалност за сву дугогодишњу подршку и верност. Ово је необјављена песма коју смо снимили пре неког времена, можда ће вам бити занимљива. Останите здрави, помно пратите шта се догађа и нека вам је Бог у помоћи.“ Сличну поруку упутио је и пре више од пола века, 1967, када су га у Лондону, на снимању филма *He осврћи се*, упитали која је заправо његова права порука. „Останите трезвени и увек носите батеријску лампу“, рекао је осмехујући се. У Дилановом погледу на свет ништа се суштински није променило – две његове поруке, једна с почетка каријере, друга с краја, готово да се не разликују.

Поема „Мучко убиство“⁵ траје око 17 минута и најдужа је у његовој подугој каријери. На први поглед, ту је реч о атентату на америчког председника Кенедија⁶ из 1963. године, али „мучко убиство“ је Дилану само повод да исприча своју причу о судбини Америке – причу о распадању националних митова и илузија (из младости), као и сталним покушајима оних на власти да се истина (која им не одговара) прикрије (та тема занимала га је од самих почетака каријере, мада је у једном интервјуу изјавио и да га је, у вези с тим атентатом, погодило само то што је једна породица изгубила оца и мужа). Себи својственом калеидоскопском техником, набрајајући музичаре и музичке нумере из света џеза, фолка, госпела, ритам и блуза, попа (врхови америчке поп културе у 20. веку), као и понеке филмове – Дилан у „Мучком убиству“ маестрално испреда причу о Америци средине 20. века и о томе каква је она могла да буде (идеали једнакости и слободе, Кенедијеве „нове границе“, па и Обамине „промене“ и „наде“ итд.). Заправо, каква би могла да буде да није дошло до наглог и мучког пресецања, симболизованог уклањањем Кенедија, а потом и других наизглед прогресивних вођа (ипак, „прогресивни“ лидери који нису убијени или уклоњени, а који су дошли на власт, по

² „Murder Most Foul“ – цитат из Шекспировог *Хамлеја* (I. v. 27–28); односи се на братоубиство, на убиство краља Данске. Дилан ће у песми Кенедија у једном тренутку назвати краљем. *Murder Most Foul* наслов је и књиге Стенлија Маркса (Stanley Marks) о завери иза убиства Кенедија, из 1967. године (у књизи се налази и реченица „убијен као псето“); постоји и британски криминалистички филм истог наслова из 1964. године, заснован на једном од романа Агате Кристи.

³ У једном стиху песме каже се за Кенедијеву душу – „Тражили су је последњих педесет година“, па су неки, додавши педесет година на годину атентата (1963), претпоставили да је Дилан текст написао године 2012–2013. А можда је (са Диланом се никад не зна), он речи песме импровизовао на снимању у студију (кад год да је снимљена). Постоји и занимљива претпоставка, да је „Мучко убиство“ планирао да изведе (па одустао) приликом примања Нобелове награде 2016.

⁴ До јануара 2021. број прегледа попео се на 4,6 милиона.

⁵ Касније у току године, Дилан ће је објавити на свом 39. студијском албуму *Rough and Rowdy Ways*.

⁶ Дилан је у својим песмама први пут споменуо Кенедија на албуму *Freewheelin* (мај 1963), у стиховима: “It’s President Kennedy callin’ me up. He said: ‘My friend, Bob, what do we need to make the country grow?’ I said: ‘My friend, John – Bridget Bardot, Anita Ekberg, Sophia Loren. Country will grow.’”

правилу ће изневерити наде). Што се Диланове „уђуткане“ генерације тиче, заслепљене блештавилом поп културе, она ће занемарити државни удар који јој се догодио пред носом (слично ће се десити и код нас после Ђинђићевог убиства), као и потоње обрачуне антилиберала са тековинама слободе, започете шездесетих у САД и настављене до дан-данас (заправо је на делу борба кланова за власт, где се не преза од ликвидације политичких непријатеља; Дилан ову борбу види као борбу добра и зла).

Иако је мелодија „Мучког убиства“ помало у духу тоналитетâ и хармонијâ Вана Морисона (“Madame George” и “Astral Weeks”, нпр.), а звук клавира је скоро преузет из Ленонове песме “Imagine” (док структура песме вуче, рецимо, на Гинсбергову поему „Урлик“ из 1956), и поред свих позајмица и „наслањања“, магија песме хвата од првог акорда (некима је, опет, монотона и репетитивна). Дилан вешто комбинује поуздане и непоуздане информације са фикцијом и туђим речима (интертекстуалност му је увек била јака страна; уз то, он је још шездесетих патентирао стил „причање-и-певање“, научен од Вудија Гатрија, свог идола из младих дана). Што се приповедачке перспективе тиче, и ту се сналази као риба у води, лако прелазећи из једног лика у други – час је у поеми Кенеди, час је у улози његових убица, час је он сам, Дилан, или наратор песме итд. (по некима, поема је пуна скривених илузија, по другима пак препуна клишеа и лоше написана). Чак и ако прихватимо позу као део Дилановог флуидног идентитета – једном је, парафразирајући Рембоа („Ја је неко други“), изјавио: „Могу само да будем онај који јесам, ма ко то био“ – чини се да је она у складу са светом привида у коме живимо (не треба заборавити ни то да је Диланова имовина тренутно процењена на преко пола милијарде долара).⁷

Стихови Диланове нове поеме одзвањају апокалиптичним тоновима и указују на изопачење демократије и духовно назадовање Сједињених Америчких Држава у последњих пола столећа. У хаотичном времену трампизма, ултрадесничарења, изнова пробуђених национализама и клерикализама широм света – додатно погоршаних глобалном пандемијом вируса корона⁸ – чини се да Дилан сагледава немогућност институција и светских лидера да се изборе с надошлим проблемима епохе. Његов допринос хаотичној данашњици очигледно је ова песма (песма доноси мир), у којој он проналази начин да музиком и речима уметнички уобличи Кенедијево убиство и надгради га (никад није веровао у званичну верзију⁹ о „усамљеном“ атентатору). Над-

⁷ Први хонорар, 1962. године, за седам песама, износио му је 100 долара. За последњи се сматра да износи преко 300 милиона долара: Дилан је у децембру 2020. продао компанији Universal Music Publishing Group комплетна права за скоро све што је написао (преко 600 нумера, међу којима су и неке од најзначајнијих песама прошлог столећа: “Blowin’ in the Wind”, “Like a Rolling Stone” и “The Times They Are A-Changin”). То је можда највећа сума икад исплаћена за откуп права на текстове неког музичара.

⁸ Дилан везу између убиства Кенедија 1963. и пандемије вируса корона 2020. можда налази у томе што су се људи, и у једном и у другом случају, шокирани дешавањем, нашли закључани у кућама, где су, приковани уз ТВ програме (данас и уз интернет), пратили дешавања.

⁹ Изабрани комитет за случајеве убиства основан је 1976. у оквиру Доњег дома Конгреса САД (HSCA) да истражи ликвидације Џона Ф. Кенедија и Мартина Лутера Кинга. Комитет је завршио истрагу 1978. и следеће године објавио свој коначни извештај са закључком да је Кенедијево убиство вероватно резултат конспирације. Доналд Трамп је 2017. прво дао Цији, Еф-Би-Ају и другим

градња се очитује покушајем уобличавања самог духа времена друге половине 20. века, времена одумирања „америчког сна“, али, можда, и пружањем излаза – у виду ескапизма у уметности. Наслови музичких нумера (преко 70), као и имена музичара, референтних за америчку поп културу друге половине 20. века,¹⁰ или бар референтних за Дилана (или једноставно, које он воли),¹¹ чине предлошке његове визије атентата на Кенедија. За Дилана ће Кенедијево убиство¹² потамнети судбину најмоћније земље света, коју она проживљава већ пола века (а и многе друге државе заједно с њом).¹³ А није реч само о атентату на Кенедија (и о каснијим ликвидацијама других прогресивних политичких предводника попут Кенедијевог млађег брата Роберта, па Мартина Лутера Кинга, Малкома Екса, Џона Ленона...), већ и о рањеном срцу Америке и општој трагичној и непроменљивој људској судбини, која се стално изнова понавља. Поготово данас, у доба пандемије (човечанство трауматизовано шок догађајима у циљу манипулисања, уз поплаву лажних вести и дезинформација, омогућених интернетом и никад моћнијим медијима), где се чини да се конци изнова повлаче из „дубоких држава“ на свим странама света (не каже узалуд Дилан својим присталицама, у овогодишњој поруци уз песму: „помно пратите шта се догађа и нека вам је Бог у помоћи“). Прелазећи на набрајање песама, музичара и филмова одмах после уводног дела поеме, може се чинити да Дилан, при крају живота (80),¹⁴ улогу уметности види у не много смисленом скретању пажње са великих трагедија. Али могуће је и нешто друго – да он ипак жели да истакне снагу и значај музике (у ширем смислу уметности) у тешким временима,

агенцијама рок до 26. априла 2020. да објаве још необјављене податке о убиству Кенедија („Кенедијев фајл“ састоји се од око пет милиона страница текста), а онда је 2020. рок продужио до октобра 2021. због „заштите националне безбедности“.

¹⁰ Утолико што су обликовали америчку популарну културу.

¹¹ У једном од првих интервјуа који је дао пошто је 1997. скоро умро од ретке инфекције плућа, рекао је: „Те старе песме су мој лексикон и мој молитвеник... Верујем у Бога простора и времена, али ако ме људи о томе запиткују, инстинктивно их упућујем на те песме. Верујем Хенку Вилијамсу када пева 'Видео сам светлост'. Ја сам такође видео светлост.“

¹² Наводно је у једном интервјуу из 2012. рекао: „Многи су ме питали где сам био оног дана кад је председник Кенеди убијен. Истина је да се не сећам. Блиске су ми теорије завере, али све оне промашују мету. Оно што је Америка урадила Кенедију исто је оно што ради сваком појединцу овде рођеном.“

¹³ Наручиоци Ћинђићевог убиства 2003. у Београду (ко год да су) изгледа да су добро проучили све детаље атентата на Кенедија. Ћинђићево убиство у организационом погледу умногоме личи на убиство америчког председника (чак је и време убиства готово исто – подне). После атентата на Ћинђића такође ће се појавити теорија о пуцачу ангажованом из иностранства и о три испалена метка (уместо званична два). Први хитац је, по овој теорији, испален из Бирчанинове улице (тајанствени пуцач) и погодио је Ћинђића, а друга два испалена су из Гепратове (пуцач Звездан Јовановић, касније ухваћен и осуђен), од којих је један погодио Ћинђићевог телохранитеља, а други зид зграде Владе. Као и у случају Кенедијевог убиства, где су амерички медији већ дан по атентату имали прегршт информација о Освалду (већ спремљених од Ције), тако су се и у случају Ћинђићевог убиства скоро истог дана појавиле бројне информација о завереницима, члановима Земунског клана.

¹⁴ У песми “Crossing the Rubicon” са албума *Rough and Rowdy Ways* отпеваће: „Три миље северно од Чистилишта, корак од великог Непознатог“, а у нумери “I Contain Multitudes”, са истог албума, казаће: „Спавам са животом и смрћу у истом кревету.“

као и то да она може бити мелем на рану у свету где ништа не иде онако како би људи желели (враћамо се на ескапизам).

Код Дилана ништа није једноставно. Ни ова комбинација наслова туђих песама и филмова, и његових сопствених речи (уз пратњу клавира /Фиона Епл¹⁵ и Алан Паска/, виолине /Дони Херон/ и лакних удараљки), није праволинијска; и у овој поеми су значења разграната, многострука. На питање једног новинара да ли је „Мучко убиство“ написано као носталгични хвалоспев давно прошлом времену, Дилан је одговорио: „За мене песма није носталгична. Не видим ‘Мучко убиство’ као глорификацију прошлости или некакав растанак са изгубљеном епохом. Она говори о мени, у овом часу.“¹⁶ Као и већину својих песама, и ову је Дилан написао служећи се римама. Ми доносимо препев песме, са коментарима, свесни да се анализирањем губи доста од Диланове магије (митови не воле чињенице), као што ће и у преводу постати мање јасне многе његове особене звучно-асоцијативне везе. Анализа поеме покушај је да се осветли Диланов текстописачки метод и то како његове песме „раде“, као и значење његових стихова, а посебно оно што би се могло назвати креативним инстинктом једног оштроумног типа који следи свој њух, не обазирећи се превише, у тој слободи, на значење и смисао. За „Мучко убиство“, као и за већи део Диланове каријере текстописца, могло би се применити оно што је Џојс рекао за себе кад су га упитали о чему је у *Уликсу* заправо реч: „Када бих то открио, истог тренутка бих изгубио бесмртност. Оставио сам толико енигми и загонетки да ће се професори вековима расправљати о томе шта сам хтео да кажем.“

Децембар 2020.

¹⁵ „Заиста нисам сигурна зашто је мене изабрао да свирам у тој песми. Провела сам у студију око седам сати. Рекла сам Бобу да сам несигурна за све то /свирање клавира/, али он је заиста био фини и храбрио ме је. Рекао је: ‘Ниси овде да будеш савршена, ту си да будеш оно што јеси.’“ <https://pitchfork.com/features/cover-story/fiona-apple-interview/>

¹⁶ <https://www.nytimes.com/2020/06/12/arts/music/bob-dylan-rough-and-rowdy-ways.html>

Боб Дилан

МУЧКО УБИСТВО

Мрачан дан у Даласу, новембра шездесет треће
Дан који ће вечно живети у срамоти¹⁷
Председник Кенеди ведар и чио
Диван дан да се буде жив, диван дан да се мре¹⁸
Изведен на клање као жртвено јагње¹⁹
Рекао је: „Чекајте мало, момци, знате ли ко сам ја?“²⁰
„Наравно да знамо, знамо ко си ти“
Онда су му²¹ разнели главу док је још био у ауту
Убијен као псето, усред бела дана
Било је то питање тренутка, а тренутак је био прави
Имаш неплаћене дугове, дошли смо да наплатимо²²
Убићемо те с мржњом, без имало поштовања
Понизити те и распаметити и натрљати ти нос²³
Наш човек је већ спреман да заузме твоје место²⁴
Дана када су краљу просули мозак
Хиљаде су посматрале, нико ништа није видео
Догодило се то тако брзо, изненада
Ту, пред очима свих
Највећи мађионичарски трик под капом небеском
Савршено изведен, искусно одрађен
Вулфмане, хеј, Вулфмане, хеј, Вулфмане, заурлај²⁵
Раба-даба-даб,²⁶ мучко убиство је то

¹⁷ Теодор Рузвелт је аутор познате реченице “A date that will live in infamy”, која се односила на јапански напад на Перл Харбор.

¹⁸ “A good day to die” – стари амерички израз.

¹⁹ Алузија на Исусову смрт (Исус – „јагње Божје“)?

²⁰ Сличан цитат: “Wait a minute, boys, this one’s not dead” налази се у Дилановој нумери “Hurricane”.

²¹ С обзиром на то да не верује у теорију о само једном пуцачу, Освалду, Дилан овде користи множину.

²² Алузија на гласине да је Кенедијеву победу на изборима 1960. омогућила мафија, којој он сад треба да плати за услугу (у том контексту, помињао се Сем Ђанкана, шеф чикашке мафије, који је у прошлости имао неке илегалне послове са Кенедијевим оцем).

²³ Можда алузија на Исуса, коме су се изругивали на крсту и приносили му лицу сунђер натопљен сирћетом да пије.

²⁴ Окружни тужилац Њу Орлеанса Џим Гарисон поседовао је податке о томе да је тадашњи потпредседник САД Линдон Џонсон био умешан у заверу (Џонсон је у дану убиства постао нови председник САД).

²⁵ Познати ди-џеј Вулфман Џек је 2002. објавио компилацијски албум *Graffiti Gold Goofy Greats* на коме се налази и песма “Rub-a-Dub-Dub” групе The Equals.

²⁶ “Rub-a-dub-dub” је позната британска деџа успаванка, потиче још из 14. века. Дилан успаванку овде помиње вероватно и поводом Кенедијеве деце.

Тихо, дечице, ви ћете разумети
Битлси долазе,²⁷ они ће вас држати за руку
Клизните низ гелендер²⁸, узмите капут
Фериботом²⁹ пређите Мерси³⁰ и право на ствар³¹
Три одрпане скитнице пристижу³²
Да почисте неред и спусте заставе на пола копља
Ја одлазим на Вудсток, доба је Водолије³³
А онда до Алтамонта³⁴, да седнем уз бину³⁵
Протурите главу кроз прозор, нека забава почне³⁶
Журка је у пуном јеку,³⁷ тамо иза Граси нола³⁸
Наслажите цигле, зацементирајте

²⁷ Долазак Битлса у Америку почетком 1964. неки су видели као седатив који је чврсторукашка власт убацила младима у гушу као лек за све израженију депресију после убиства Кенедија.

²⁸ Поема се уклапа у верзију убиства Кенедија коју је од 1966. почео да износи окружни тужилац Џим Гарисон – да је главни организатор атентата ЦИА (Кенеди је хтео да расформира Цију), у сарадњи с врховима војно-индустријског комплекса, који су хтели да наставе Хладни рат и рат у Вијетнаму, као и остале ратнохушкачке активности које су доносиле огромне приходе, чему се Кенеди успротивио (у овом кључу Оливер Стоун је 1991. снимиио познати филм *JFK*, заснован на Гарисоновој књизи *On the Trail of the Assassins* из 1988). Гарисон је за учествовање у завери осумњичио и њуорлеанског пензионисаног припадника ФБИ Гаја Банистера. Одатле можда игра речи "slide down the banister" (енгл. banister – гелендер).

²⁹ Можда игра речи: енгл. *ferry* – трајкет, ферибот, али и презиме Дејвида Ферија (Ferrie), кога је Џим Гарисон осумњичио као једног од учесника у завери против Кенедија (Фери је познавао Освалда и, као и Освалд, у Њу Орлеансу сарађивао с антикастровцима и антикомунистима).

³⁰ Gerry & The Peacemakers: "Ferry Cross the Mersey".

³¹ Или: „право у врат“ – алузија на метак који је Кенедија погодио у врат.

³² Скитнице су или сами атентатори или сарадници атентатора (постоје фотографије на којима се види како полиција непосредно после атентата спроводи три „скитнице“ поред Тексаског складишта уцбеника – приведени су у близини Граси нола; записник са саслушања скитница у полицији касније је волшебено нестао, или уопште није ни направљен). Имена те тројице су: Chauncey Holt (сарадник ЦИА), Е. Howard Hunt (он ће 1972, као сарадник Републиканаца и Никсона, учествовати у упаду у просторије Демократске странке – афера Вотергејт) и Charles Harrelson (убица и криминалац, отац глумца Вудија Харелсона).

³³ Незаинтересовани за актуелна дешавања, млади су утонули у хипи филозофију и рокенрол?

³⁴ Злогласни концерт Ролингстонса из 1969. у Калифорнији, где је, приликом обрачуна „Паклених анђела“ са публиком, дошло до убиства једног осамнаестогодишњака.

³⁵ Ова два стиха изговара сам Ђаво?

³⁶ "Let The Good Times Roll" – блуз Луја Гордона из 1946. (изводили су га касније многи: Ширли & Ли, Би Би Кинг...).

³⁷ Ванда Џексон: "There's A Party Goin' On".

³⁸ "Grassy Knoll" – брежуљак са дрворедом на Дили плази одакле је, иза дрвене ограде, по свему судећи, на Кенедија пуцао други атентатор. С друге стране, у ових неколико стихова напореда се ставља омладина из шездесетих и седамдесетих (Вудсток, Алтамонт...), утонула у рокенрол и наркотике, и политичке структуре које, помоћу убиства својих противника, учвршћују власт („журка у пуном јеку, тамо иза Граси нола“).

Не можете да кажете да вас Далас не воли, господине председниче³⁹
 Уђите у тенк, нагазите на гас⁴⁰
 Покушајте да стигнете до троструког подвожњака⁴¹
 Тамнопути певачу, бледолики клоуне⁴²
 Боље не излазите напоље кад сунце зађе
 У кварту црвених фењера имају свог пајкана на дужности⁴³
 Који живи у кошмару Улице Елм⁴⁴
 Кад стигнете до кварта Дубоки Елум,⁴⁵ сакријте лову у ципелу⁴⁶
 Не питајте шта ваша земља може да учини за вас⁴⁷
 Лову на сунце⁴⁸, паре за арчење
 Дили плаза, скрените улево⁴⁹
 Одлазим доле на раскрсницу,⁵⁰ неко ће ме већ одвести
 Место где су вера, нада и милосрђе умрли⁵¹
 Упуцај га док трчи, момче, упуцај га док још можеш
 Покушај да погодиш невидљивог човека⁵²

³⁹ "Don't say Dallas don't love you, Mr President" – наводно последње речи које је Кенедију рекла Нели Конали, прва дама Тексаса (она и њен супруг, гувернер Конали, возили су се у аутомобилу са Кенедијевима у време атентата). Кенеди јој је одговорио: „Не, свакако да не.“ Неколико тренутака касније, погођен је хицима атентатора. Конали је рекла и да јој је најупечатљивије сећање на тај тренутак слика расутих жутих и црвених ружа у локвама крви свуда по аутомобилу.

⁴⁰ Вероватно се односи на возаче председничке колоне („тенк“ би овде био председнички аутомобил), који од хитаца атентатора беже низ Улицу Елм и ка подвожњаку.

⁴¹ Elm Street, Main Street и Commerce Street, улице које се рачвају из Houston Street-а, одакле је дошла колона са Кенедијем, уливају се испод тог подвожњака.

⁴² Дилан је 1975, током турнеје Rolling Thunder Revue, на концертима лице фарбао у бело.

⁴³ Можда се односи на полицајца Типета, за кога се сматра да га је на улици убио Освалд, 45 минута после атентата на Кенедија (Освалд је на саслушању изјавио да га није убио).

⁴⁴ Elm Street – главна улица у Даласу (која води до Дили плазе), у којој се налази Тексаско складиште уџбеника, одакле је, наводно, Освалд, који је ту био запослен, пуцао у Кенедија (по другој верзији, одатле је пуцала друга група завереника); такође и филм страве и ужаса *A Nightmare on Elm Street* Веса Крејвена из 1984.

⁴⁵ Деер Елум – некада квартал црвених фењера у Даласу, данас уметнички део града (у који се улива Улица Елм); "Deer Ellum Blues": традиционална америчка блуз песма, и Дилан ју је изводио шездесетих.

⁴⁶ Иначе ће вас проститутке из Дубоког Елума опељешити.

⁴⁷ Из инаугуралног обраћања Џ. Ф. Кенедија (20. јануар 1961).

⁴⁸ "Cash on the barrelhead": песма групе Louvain Brothers из 1956. Али то могу бити и речи неке проститутке из Дубоког Елума.

⁴⁹ Смртоносно скретање у Улицу Елм („лакат“ кривина), у којој ће доћи до атентата.

⁵⁰ Роберт Џонсон: "Crossroads". По легенди, блузер Роберт Џонсон на раскршћу је срео ђавола који му је, под одређеним условима, омогућио да свира гитару боље него ико други.

⁵¹ Место где су Кенедија убили.

⁵² Можда алузија на филм *Невидљиви човек* из 1933, искоришћена у контексту Кенедијевог убиства – да је немогуће да је Освалд успео погодити Кенедија кроз крошњу која му је заклањала видик са шестог спрата Тексаског складишта уџбеника, као што се тврдило у званичној теорији о атентату.

Збогом, Чарли,⁵³ збогом, Ујка Саме!⁵⁴
Искрено, госпођице Скарлет, није ме брига⁵⁵
Шта је то истина? Куда је отишла?
Питајте Освалда⁵⁶ и Рубија,⁵⁷ они треба да знају
„Боље ти је да умукнеш“, рекла је стара мудра сова⁵⁸
Посао је посао, и то је мучко убиство

⁵³ Charlie (жарг.) – Вијетконговац, али и хероин. Можда и алузија на песму групе Грејтфул дед “Mr. Charlie” из 1971, где постоје стихови “Gonna scare you up and shoot you / ‘Cause Mr. Charlie told me so”, који наликују Дилановом стиху из поеме: “We’ll mock you and shock you with hatred...” „Чарли” је, по неким тумачењима, Чарлс Менсон, вођа злогласног клана који је 1969. својим следбеницима наредио да убију глумицу Шарон Тејт. Постоји и филм *Goodbye Charlie* из 1964. режисера Винсента Минелија. На крају, можда је реч о Чарлију Чаплину (Диланова појава својевремено је називана „чаплиновском”). Кенедијев пас, велшки теријер, такође се звао Чарли.

⁵⁴ Uncle Sam (попул.) – влада САД, али и амерички војници (у Вијетнаму).

⁵⁵ Ретов (Клерк Гејбл) одговор на питање које му поставља Ли (играла ју је Скарлет О’Хара): „Где да идем? Шта сад да радим?” (филм *Прохујало са вихором*).

⁵⁶ Децембра 1963, неколико недеља после атентата на Кенедија, Дилан је невољно пристао да на гламурозном пријему у једном њујоршком хотелу од Специјалног комитета за људска права прими Награду „Том Пејн”. Нервозан, напио се том приликом и одржао збуњујући говор пред око 1400 либерала и радикала. Прво их је увредио у вези с њиховим годинама: „Људи, требало би да сте ви на плажи. Ово није свет старих... Кад старима коса поседи, треба да оду.” Онда их је докачио по политичкој линији: „За мене више не постоји црно и бело, као ни лево и десно. Постоји само горе и доле, а то доле је веома приземно. Ја покушавам да се упутим нагоре без размишљања о нечему тако тривијалном као што је политика.” Онда је споменуо Освалда, и рекао: „Нешто од себе видим у њему.” Из публике су се зачули звиждуци и негодовање. Касније се Дилан извинио публици, пославши једно (подругљиво) писмо, где је бранио своје ново анти-политичко расположење. Више није желео да пева о „нама”, рекао је, већ о „себи” (због овога ће га неки оптужити да је издао заједничку ствар и окренуо се уско личном, као и богаћењу). Године 1964, у *Њујоркеру* је Дилан објаснио шта је желео да саопшти овим говором: „Морао сам да кажем нешто о Лију Харвију Освалду. Рекао сам им да сам у разним списима које сам прочитао препознао много његових осећања, и да сам знао да је био узнемирен. Рекао сам им да сам и ја био узнемирен, тако да смо имали доста сличних осећања. Препознао сам доста од себе у Освалду, рекао сам, а у њему сам препознао доста од времена у ком живимо. И, знате, почели су да ми звижде. Посматрали су ме као да сам животиња. Заправо су мислили да говорим да је добро што је Кенеди убијен. Толико су били застрашили. А ја сам само говорио о Освалду.” <https://body-literature.com/2020/06/04/camelot-revisited-on-bob-dylan-jfk-murder-most-foul-and-the-vacuum-in-america/>

⁵⁷ Џек Леон Руби – власник стриптиз клуба у Даласу, дуго повезан с мафијом. Руби је (пред телевизијским камерама) из пиштоља убио Освалда у сутерену зграде даласке полиције, док су Освалда спроводили у затвор, два дана по атентату на Кенедија (сумњало се да га је мафија послала да убије Освалда и тако га ућутка). Касније је у затвору умро од рака.

⁵⁸ Сугерише се да је безбедније не говорити ништа о завери, или бар не лицитирати именима атентатора. Дилан се истовремено позива на стару енглеску дечју песмицу: “A wise old owl lived in an oak / The more he saw the less he spoke / The less he spoke the more he heard. / Why can’t we all be like that wise old bird?”; Kay Kyser има песму “The Wise Old Owl”.

Чујеш ли ме, Томи? Ја сам Краљица есида⁵⁹
 Возим се у дугачкој црној линколн лимузини⁶⁰
 Возим се позади, поред своје жене
 Одлазим право у загробни живот
 Нагињем се улево, глава ми је у њеном крилу
 Чекајте, навукли су ме у некакву замку
 Где милост не тражимо, милости немамо
 Ту смо, у твом смо крају⁶¹
 Унаказили су му тело и извадили мозак⁶²
 Шта су још могли да учине? Да кукају на сва звона
 Али његова душа није била ту где је требало да буде⁶³
 Тражили су је последњих педесет година⁶⁴
 Слобода, ах слобода, дајте ми слободу⁶⁵
 Жао ми је што то морам да кажем, господине, али само су мртви слободни⁶⁶
 Пошаљи ми мало љубави,⁶⁷ немој ме лагати
 Баци пиштољ у сливник⁶⁸ и одшетај⁶⁹

⁵⁹ Стихови из рок опере *Томи* групе Ху из 1969. Томи је глуви и слепи чаробњак на флиперима. Заправо, ове речи су комбинација наслова песама "Tommy Can You Hear Me?" и "The Acid Queen" истоимене групе. „Краљица есида“ је, по неким, Диланова алузија на сликарку Мери Пиншо Мајер, Кенедијеву љубавницу од 1961. (бивши муж јој је радио за Цију), која је с Кенедијем, наводно, приликом посета Белој кући, експериментисала са дрогама. И сама је убијена са два хица из пиштоља док се шетала, годину дана после Кенедија (теоретичари завере одмах су за убиство осумњичили професионалног убицу Ције јер је Мајерова знала много тога о Кенедију и наводно је јавно оспорила извештај Воренове комисије да је постојао само један пуцач, објављен неколико недеља пре него што је убијена).

⁶⁰ Елвис Присли: "Long Black Limousine"; али – и Кенеди се у тренутку убиства возио у црном линколн континенталу.

⁶¹ Џон Мајкл Кинг: "On the Street Where You Live". Али – Авенија Пенсилванија се налази у близини Беле куће у Вашингтону, а у тој улици се налазио главни штаб ФБИ (и ФБИ је осумњичен да је учествовао у завери).

⁶² Кенедијев мозак, извађен приликом аутопсије у Даласу, нестао је 1966. из Националног архива. Присталице теорије завере то су протумачили покушајем власти да прикрију да је Кенеди убијен спреда, последњим хицем са брежуљка на Дили плази, што би се видело анализом оштећења мозга. Други су сугерисали да је Кенедијев брат Роберт наредио уклањање мозга да би се прикриле чињенице о унапредовалим Кенедијевим болестима, као и о лековима које је узимао.

⁶³ Тј., нису могли да убију наду, оптимизам, тежњу за променом... – „душу“ Америке, коју Дилан тражи, и налази (у другом делу поеме), у музици (али не у класичним рокенрол песмама већ пре у аутентичном џезу и блузу, фолку и госпелу итд.), призивајући и легендарног ди-џеја Вулфмана Џека и његове радијске музичке емисије из шездесетих и седамдесетих, где се таква музика емитовала.

⁶⁴ И ови који су покушали да убију „душу“ Америке, као и они који су хтели да је сачувају.

⁶⁵ Можда Џоан Баез: "Oh, Freedom".

⁶⁶ Шкотска изрека.

⁶⁷ Литл Ричард: "Send Me Some Lovin" (1957).

⁶⁸ Можда је реч о Освалдовом пиштољу, из кога је, по званичној теорији, убио полицајца Типета, или о пушци из које је, опет по званичној верзији, убио Кенедија.

⁶⁹ Берт Бакарак: "Walk On By". Стренглери су аутори једне од познатијих верзија.

Пробуди се, мала Сузи,⁷⁰ хајдемо у вожњу
Преко реке Тринити,⁷¹ пламен наде да одржимо⁷²
Укључи радио, али не мењај станицу
Болница „Паркленд“,⁷³ још само шест миља⁷⁴
Слуђујеш ме, госпођице Лизи,⁷⁵ напунила си ме оловом⁷⁶
Твој магични метак⁷⁷ улетео ми је право у главу
Жртвено јагње сам ја, попут Петси Клајн⁷⁸
Никад никог нисам упуцао, ни спреда ни отпозади
Окрвављеног ока, окрвављеног уха⁷⁹
Нећу успети да пређем Нову границу⁸⁰
Запрудеров филм,⁸¹ то сам већ видео
Видео га тридесет три пута,⁸² можда и више
Одвратан је и варљив, окрутан и гадан
Нешто најужасније икад виђено

⁷⁰ Вероватно се односи на Сузи Ротоло (Suze Rotolo), Диланову девојку (“Wake up Little Suzie” – “Suzie” са “z”), с којом је из своје њујоршке собе пратио развој догађаја после Кенедијевог убиства. “Wake up Little Susie” (“Susie” са “s”) – поп песма из 1957. године Еверли брадерса.

⁷¹ Преко реке Тринити прелази се на путу до Болнице „Паркленд“, где се упутио црни кадилак са погођеним Кенедијем.

⁷² Слоган демократског политичара и борца за грађанска права Џесија Џексона из осамдесетих година био је “Keep hope alive”.

⁷³ Погођеног Кенедија возе у оближњу Болницу „Паркленд“.

⁷⁴ Постоји и песма Хенка Вилијамса “Six More Miles (To The Graveyard)” из 1948.

⁷⁵ Лери Вилијамс: “Dizzy Miss Lizzy”.

⁷⁶ Повезивање с убиством Кенедија – „напунити неког оловом“ – упуцати кога.

⁷⁷ Алузија на нелогичну путању смртоносног метка, који кривуда. Воренова државна комисија закључила је да је путања метка била логична (по теоретичарима завере, циљ Комисије био је да се искључи могућност постојања другог атентатора и да се одбрани званична теорија о самосталном пуцачу на Кенедија – Лију Харвију Освалду). По овој теорији, названој теорија „магичног“ метка, један једини метак погодио је Кенедија и гувернера Коналија и начинио седам улазних и излазних рана на оба човека.

⁷⁸ Петси Клајн – америчка певачица, погинула млада у авионској несрећи; “Patsy like Patsy Cline” – имагинарне речи које Дилан ставља у уста Освалду (он јесте, након хапшења, изјавио новинарима да је жртвено јагње – “I didn’t shoot anybody, no sir... I’m just a patsy!”).

⁷⁹ Дилан овде скоро у потпуности понавља сопствени стих из песме “Blood in my eye” из 1993: “I’ve blood in my eye, got blood in my ear.”

⁸⁰ Неки сматрају да „нова граница“ означава Кенедијев амбициозан демократски политички програм, који је најавио у једном говору 1960. године: „Стојимо данас на самој ивици Нове границе – границе шездесетих, границе неслућених могућности и опасности, границе неиспуњених нада и неиспуњених претњи...” Или су ово Освалдове речи; или – и Кенедијеве, и Освалдове.

⁸¹ Чувени аматерски филм који је снимео Ејбрахам Запрудер, где се види како колона возила са Кенедијем пролази Дили плазом, а онда се види и само убиство. Запрудер је одмах по атентату продао права на филм часопису *Life* за око милион долара (200.000 долара је поклонио удовици полицајца Типета, убијеном на улици, за шта је осумњичен Освалд). Умро је од рака 1970. године.

⁸² Асоцијација на Исусове године, који је, по Библији, разапет у својој тридесет трећој години?

Убили су га једном, па га убили и други пут⁸³
Убили га као људску жртву⁸⁴
На дан кад су га убили, неко ми је рекао: „Синко,
Доба Антихриста управо је почело“⁸⁵
Ваздухоплов бр. један пролази кроз капију
Џонсон полаже заклетву у 2.38⁸⁶
Јави ми кад одлучиш да бациш пешкир у ринг
Оно је што је, мучко убиство је то

Шта има ново, мачкице?⁸⁷ Шта сам то рекао?⁸⁸
Рекао сам да је душа нације раскомадана
Да је полако почела да се распада
И да смо у тридесет шестом⁸⁹ сату Судњег дана
Вулфман Џек,⁹⁰ он говори немуштим језиком
Галами на сав глас
Пусти ми песму,⁹¹ г. Вулфмане
Пусти је за мене у мом дугачком кадилаку
Пусти ми ону: „Само добри умиру млади“⁹²
Одведи ме до места где је Том Дули обешен⁹³

⁸³ Можда – првим метком (у врат), па онда другим (у главу). Или – убили су га једном, физички, а онда стално изнова, клеветањем његовог угледа. Или – убили су прво Џона Кенедија, па онда и његовог брата Роберта.

⁸⁴ Хришћани верују да је Исусова смрт жртва која је свет искупила од грехова.

⁸⁵ Наговештај даљих злогласних (политичких) убистава у САД (Мартина Лутера Кинга, Роберта Кенедија, Малкома Екса, затим Шарон Тејт, Џона Ленона...).

⁸⁶ Линдон Џонсон положио је заклетву у председничком авиону пред само полетање из Даласа (са мртвим Кенедијем у ковчегу).

⁸⁷ "What's new, pussycat?" – хит Тома Џонса из истоименог филма из 1965, за који је Вуди Ален написао сценарио.

⁸⁸ "What'd I say?": нумера Реја Чарлса.

⁸⁹ Постоји амерички филм *36 Hours* из 1965, заснован на краткој причи „Чувај се пса“ Роалда Дала. Постоји и хебрејска легенда о 36 праведника, на којима почива свет, без чијих би несечичних дела он одавно био уништен.

⁹⁰ Вулфман Џек (1938–1995), популарни амерички ди-џеј и водитељ.

⁹¹ Одавде па до краја песме Дилан скоро сваки стих, као неку мантру, почиње речима „пусти ми...“. Алан Гинсберг је у поеми „Урлик“ ("Howl") из 1956. чинио то исто с речима „који су...“, „Молох“ и „свети...“ (Дилан и петнаест година старији Гинсберг били су добри пријатељи).

⁹² "Only the Good Die Young" – песма Билија Џоела.

⁹³ Ратни ветеран Конфедерације, белац Том Дули, обешен је 1866. због (недоказаног) убиства своје љубавнице. Песму "Tom Dooley" изводили су многи; једна од познатијих верзија је "Hang down your head Tom Dooley" групе The Kingston Trio из 1958; Нил Јанг ју је обрадио 2012, као „Том Дула“. Овде се Том Дули можда доводи у везу са Освалдом, коме такође није доказана оптужба да је убио Кенедија.

У Палати краља Џејмса⁹⁴ пусти „Болницу Светог Џејмса“⁹⁵
Ако хоћеш да упамтиш, боље запиши сва та имена
Пусти и Ету Џејмс,⁹⁶ пусти ми „Радије бих ослепела“
Пусти је за човека с телепатским умом⁹⁷
Пусти Џона Лија Хукера, пусти „Почеши ми леђа“⁹⁸
Пусти га за оног власника стриптиз клуба по имену Џек
Гитар Слим успорава⁹⁹
Пусти га за мене и Мерилин Монро¹⁰⁰

Пусти „Молим те, помози да не останем несхваћен“¹⁰¹
Пусти то за Прву даму,¹⁰² не осећа се она добро
Пусти Дона Хенлија, пусти Глена Фраја¹⁰³
Досегни границу¹⁰⁴ и пусти да прође
Пусти нешто и за Карла Вилсона
Који гледа у даљину низ Авенију Гауер¹⁰⁵
Пусти „Трагедију“,¹⁰⁶ пусти „Време сумрака“¹⁰⁷

⁹⁴ Кенедијев отац Џозеф је 1938. године постао амерички амбасадор у Британији. „The Court of St. James“ је званична адреса двора британске монархије, и за америчке амбасадоре у Британији говорило се да одлазе „у Палату Св. Џејмса“. Године 1979. објављен је и CD групе Лед целепин с називом „In the Court of King James“. Тело принцезе Дајане почивало је у Палати Св. Џејмс пет дана пре сахране 1997.

⁹⁵ „St. James Infirmary Blues“ – америчка блуз песма непознатог порекла (изводио ју је и Луј Армстронг).

⁹⁶ Ета Џејмс: „I'd Rather Go Blind“ (1968).

⁹⁷ „The man with the telepathic mind“ – можда се односи на Крисвела (Criswell), проповедника и наводног видовњака који је, опет наводно, предвидео Кенедијеву смрт, рекавши да се неће кандидовати за други мандат „јер ће му се нешто догодити новембра 1963“. Дилан је помињао Крисвела у својим радио-емисијама и знао је за њега. Можда је реч и о видовњаку Урију Гелеру, који је 2017. изјавио да је учествовао у истрази поводом убиства Кенедија. Постоји и прича да је неко звао телефоном, пола сата пре атентата, једног британског новинара и рекао: „Спремају се да убију америчког председника, зовите америчку амбасаду“, и прекинуо везу.

⁹⁸ Слим Харпо: „Baby Scratch My Back“.

⁹⁹ Гитар Слим је заправо Мемфис Слим, а песма је „Goin' Down Slow“.

¹⁰⁰ Била у јавно-тајној вези са Џоном Кенедијем. Нађена мртва у свом стану годину дана пре Кенедијевог убиства услед (наводног) предозирања пилулама. Ове речи можда изговара убијени Кенеди.

¹⁰¹ Прво извођење 1964: Нина Симон – „Don't Let Me Be Misunderstood“ (Дилан је изузетно ценио Нину Симон, а и сам је 2015. изјавио да би волео да снимим своју верзију ове песме). Од познатијих извођења: Енималиси, Елвис Костело, Џо Кокер...

¹⁰² Прва дама је Џеки Кенеди, али можда и Мерилин Монро („прва дама“ за све мушкарце, посебно за Кенедија).

¹⁰³ Обојица из групе Иглс.

¹⁰⁴ Иглс – „Take It to the Limit“.

¹⁰⁵ Покојни певач Бич бојса Карл Вилсон певао је пратеће вокале у нумери „Desperados Under the Eaves“ Ворена Зевона из 1976, која се завршава стихом „look away down Gower Avenue“.

¹⁰⁶ „Tragedy“ може да се односи на песму групе Би џиз из 1979, или на истоимену нумеру групе The Fleetwoods из 1961.

¹⁰⁷ Плетерси: „Twilight Time“.

Врати ме у Талсу,¹⁰⁸ на место злочина¹⁰⁹
 Пусту још једну и „Још један је загризао ледину“¹¹⁰
 Пусту „Стари изанђали крст“¹¹¹ и „У Бога верујемо“¹¹²
 Појаши ружичастог коња дуж дугог усамљеног пута
 Застани тамо и сачекај да му глава експлодира¹¹³
 За г. Тајанственог пусти „Тајанствени воз“
 За човека који се срушио попут неукорењеног дрвета¹¹⁴
 Пусту је за пречасног,¹¹⁵ пусти је за пастора
 Пусту је за пса без господара¹¹⁶
 Пусту Оскара Питерсона, пусти Стена Геца
 Пусту „Плаво небо“,¹¹⁷ пусти Дикија Бетса
 Пусту Арта Пепера, Телонијуса Монка,
 Чарлија Паркера и све те старудије¹¹⁸
 Све те старудије и „Сав тај џез“¹¹⁹
 Пусту нешто и за Птичара из Алкатраза¹²⁰
 Пусту Бастера Китона, пусти Харолда Лојда¹²¹

¹⁰⁸ Боб Вилс – “Take Me Back To Tulsa”.

¹⁰⁹ Расни масакр у Талси из 1921. Алузија на убиство Кенедија.

¹¹⁰ Квин – “Another One Bites The Dust”. Овде се, наравно, наслов односи на убијеног Кенедија.

¹¹¹ Џо Стафорд: “The Old Rugged Cross”.

¹¹² The Dead Kennedys: албум *In God We Trust* (1981). То је и званични мото САД (налази се и на пирном и кованом новцу).

¹¹³ *Ride the Pink Horse* – криминалистички филм из 1947. (по истоименом роману Дороти Б. Хјуз). Можда је значење овог стиха у складу са поруком филма/романа: не таласај, не тражи одговоре на сва питања јер неке мистерије су нерешиве. Овај стих (као и претходни) можда се односи на Кенедијеву вожњу аутом до места где је погођен у главу (од ударне снаге метка, чинило се да му је глава експлодирала).

¹¹⁴ Песму “Mystery Train” оригинално је изводио Џуниор Паркер, али то је био и велики хит Елвиса Прислија, који је можда тај „г. Тајанствени“. Неки су сматрали да је Присли усвојио стил црначке музике, али без душе, и у последњим годинама живота комерцијализовао се у шљаштећег ласвегаског извођача, па је можда он ово неукорењено дрво које је премладо пало мртво (али стих може да се односи и на самог Кенедија; Дилан је у *Хроникама* за смрт Хенка Вилијамса рекао да је то за њега било „као да се срушило неко огромно стабло“).

¹¹⁵ Можда Мартин Лутер Кинг.

¹¹⁶ Може да се односи на Едвара Џ. Хувера, шефа ФБИ, по некима тада најмоћнијег човека света, који је од 1924. до 1972. био на тој високој позицији у САД (током његовог мандата променило се осам председничких администрација). Хуверова улога у Кенедијевом убиству остала је нерасветљена.

¹¹⁷ “Blue Sky”, песма Алман брадерс бенда из 1972. (Дики Бетс је гитариста Алмана).

¹¹⁸ Или је можда “junk” у “all that junk” алузија на хероин.

¹¹⁹ Позната композиција из мјузикла *Чикаџо* из 1975. (многи су је изводили) и истоименог филма Боба Фоса из 1979. године; “all that jazz” је и амерички идиом и значи „и тако то“, па овај стих, као и многи други у поеми, може имати више значења.

¹²⁰ Роберт Френклин Строд, познатији као „Птичар из Алкатраза“, осуђеник на доживотну робију. Провео је у затвору више од 50 година. Умро је дан пре Кенедијевог убиства. Постоји и инструментал Рика Вејкмана „Птичар из Алкатраза“ из 1977.

¹²¹ Односи се на музику из филмова Бастера Китона и Харолда Лојда, познатих америчких коми-чара из ере немог филма.

Пусти Багзија Сигела,¹²² пусти Лепог дечка Флојда¹²³
 Играј на те бројеве,¹²⁴ играј на сигурно
 Пусти „Исплачи ми реку“¹²⁵ за господара богова¹²⁶
 Пусти Број девет,¹²⁷ пусти Број шест¹²⁸
 Пусти то за Линдсија¹²⁹ и Стиви Никс
 Пусти Нет Кинг Кола,¹³⁰ пусти „Дете природе“¹³¹
 Пусти „Далеко у предграђу“¹³² за Терија Малоја¹³³
 Пусти „Догодило се једне ноћи“,¹³⁴ и „Ноћ греха“¹³⁵
 Дванаест милиона душа управо слушају¹³⁶
 Пусти „Млетачког трговца“,¹³⁷ пусти Трговце смрћу¹³⁸
 Пусти „Стелу под светлошћу звезда“¹³⁹ за леди Магбет¹⁴⁰

¹²² Познати криминалац Сигел убијен је 1947. с два пуцња у главу (кроз прозор) док је читао новине у својој кући.

¹²³ Флојд је био пљачкаш банака с почетка 20. века, наводно великодушан према сиромашнима. “Pretty Boy Floyd” је и протестна песма Вудија Гатрија из 1939.

¹²⁴ Играти на одређене бројеве у илегалној лутрији, популарној током шездесетих и седамдесетих година у сиромашним крајевима САД? Или алузија на рулет.

¹²⁵ “Cry Me A River”: џез стандард из педесетих. Познатија извођења: Дајна Вошингтон, Ела Фиццеларлд, Џо Кокер. Последње: Џастин Тимберлејк (2002).

¹²⁶ Можда алузија на цртеже Јулијуса Снора фон Каролсфелда (1794–1872), познатог по илустрацијама библијских тема. Или је можда реч о Индри, Оцу богова, врховном богу из индијске митологије.

¹²⁷ Можда се односи на колажну експерименталну песму Битлса “Revolution 9” с њиховог *Белој албума* из 1968. (аутори песме су Ленон и Јоко Оно), а за коју је неко рекао да „у тих осам минута с албума који се званично зове *The Beatles*, уопште нема Битлса“.

¹²⁸ Можда је реч о популарној дечјој песмици “The Number Six” (StoryBots); можда је реч о џубоксу, па се бирају песме; неки овај стих доводе у везу с нумером Џимија Хендрикса “If 6 was 9”, и тумаче је као омаж Хендриксу, кога је Дилан ценио. А можда је једноставно реч о стављању новца на бројеве 6 и 9 на рулету, који се налазе један до другог.

¹²⁹ Линдси Бакингам, музичар групе Флитвуд Мек.

¹³⁰ Нет Кинг Кол је био омиљени певач Дилановог оца, и у кући где је Дилан одрастао често су се слушале његове плоче.

¹³¹ Нет Кинг Кол: “Nature Boy”.

¹³² Били Џо Ројал: “Down in the Boondocks” (1965).

¹³³ Terry Malloy је име лучког радника кога је Марлон Брандо играо у филму *На доковима Њујорка*.

¹³⁴ *It happened One Night*, филм Френка Капре из 1934.

¹³⁵ Елвис Присли: “One Night Of Sin”

¹³⁶ Објаву новинара Си-Би-Еса Волтера Кронкајта на дан атентата – да је Кенеди умро?

¹³⁷ Дилан указује на Кенедијеве убице, који су дошли по „свој комад меса“ (Шајлок у *Млечачком шривоцу* тражи да му се дуг плати комадом меса дужника).

¹³⁸ Израз “merchants of death” први пут се појавио тридесетих година у САД, да окарактерише индустријалце и банке који су финансирали Први светски рат. Постоји и студија с тим насловом, *Merchants of Death*, из 1934, као и филм из 1988. у режији Роса Хејгена (и још један с истим насловом из 1999).

¹³⁹ Мајлс Дејвис: “Stella By Starlight”.

¹⁴⁰ Кенедијеве убице су „трговци смрћу“, са окрвављеним рукама попут леди Магбет; али можда је Џеки Оназис, Кенедијева жена, леди Магбет, сва окрвављена у ауту поред свог мужа.

Не брините, г. председниче, помоћ стиже
 Ваша браћа долазе,¹⁴¹ биће пакленог русваја
 Браћа? Чија браћа? Шта то помињете пакао?
 „Реци им да их чекамо, само нека дођу
 И њих ћемо средити“¹⁴²
 На Поље љубави¹⁴³ је његов авион слетео
 Али више није успео да узлети
 Тешко је све то било пратити, претешко
 Убили су га на олтару излазећег сунца¹⁴⁴
 Пусту „Магловито“¹⁴⁵ за мене и „Стари ђаво Месец“¹⁴⁶
 Пусту ми „Све може да прође“¹⁴⁷ и „Мемфис у јуну“¹⁴⁸
 Пусту „Усамљен на врху“¹⁴⁹ и „Усамљени су храбри“¹⁵⁰
 Пусту то за Худинија, који се преврће у гробу
 Пусту Џелија Рола Мортонa, пусти „Лусил“¹⁵¹
 Пусту „Дубоко у сну“,¹⁵² пусти „Волан“¹⁵³
 Пусту „Месечеву сонату“¹⁵⁴ из фис-мола
 И „Кључ за ауто-пут“¹⁵⁵ за краља усне хармонике¹⁵⁶
 Пусту „Марширајући кроз Џорџију“¹⁵⁷ и „Бубњење Дамбартона“¹⁵⁸

¹⁴¹ Кенедијева браћа.

¹⁴² И Кенедијев рођени брат Роберт убијен је под неразјашњеним околностима на једном пред-изборном скупу 1968, када се кандидовао за председника САД.

¹⁴³ Званичан назив даласког аеродрома је „Поље љубави“.

¹⁴⁴ Асоцијација на традиционалну фолк песму “House of the Rising Sun” (најпознатија је обрада групе Енималс), коју је Дилан уврстио на свој први албум *Bob Dylan*.

¹⁴⁵ Песма Ерола Гарнера “Misty” из 1954. (многи су је изводили). Постоји и филм *Maïna* Џона Карпентера из 1980.

¹⁴⁶ Песма “Old Devil Moon” је из мјузикла *Finian's Rainbow* (1947). Цео стих гласи: “It’s that old devil moon in your eyes...” Снимио ју је 1954. и Квартет Мајлса Дејвиса. Филмска верзија *Finian's Rainbow* је из 1968. (режија Ф. Ф. Копола).

¹⁴⁷ *Anything Goes*: познати бродвејски мјузикл из 1934. за који је музику написао Кол Портер.

¹⁴⁸ Хоги Кармајкл: “Memphis In June” (1945). Обраде: Нина Симон, Ени Ленокс и др.

¹⁴⁹ Вероватно се односи на песму “Lonely at the Top” Рендија Њумена из 1987 (многи су је изводили).

¹⁵⁰ *Lonely Are the Brave*: вестерн с Кирком Дагласом из 1962.

¹⁵¹ Литл Ричард: “Lucille” из 1957. (касније разне обраде).

¹⁵² Чет Бејкер: “Deer In A Dream” (1952–1959).

¹⁵³ Литл Џуниор Паркер: “Driving Wheel”, песма из 1961. (многи су је изводили). Можда је Кенеди за ожалашћену Америку био њен „управљач“ (а сад јој је неопходан нови).

¹⁵⁴ Лудвиг ван Бетовен – “Moonlight Sonata”.

¹⁵⁵ “Key to the Highway” – стари блуз стандард. Дилан је посебно волео обраду Биг Била Брунзија из 1941.

¹⁵⁶ Можда се односи на Џеза Гилама, америчког блуз усног хармоникаша (1902–1966).

¹⁵⁷ “Marching Through Georgia” – песма из времена америчких грађанских ратова у седмој деценији 19. века. Једна од познатијих обрада: Тенеси Ерни Форд (1961).

¹⁵⁸ Традиционална шкотска песма из времена грађанских ратова у 18. веку. Многи су је изводили. Група The Beers Family of Fox Hollow из Њујорка популаризовала ју је шездесетих година.

Пусти таму,¹⁵⁹ и смрт ће доћи када дође
Пусти „Воли ме или остави“ великог Бада Пауела¹⁶⁰
Пусти „Крвљу натопљену заставу“,¹⁶¹ пусти „Мучко убиство“¹⁶²

¹⁵⁹ Неки ће сматрати да се реч „Тама“ односи на Еминемову песму „Darkness“, објављену јануара 2020, с темом о масовном убици и пуцњави у Лас Вегасу из 2017. Други да је ту реч о песми „Тама“ Ленарда Коена из 2012. Трећи да је то позивање на Шекспировог *Јулија Цезара*: “Towards die many times before their deaths; The valiant never taste of death but once. Of all the wonders that I yet have heard, it seems to me most strange that men should fear; Seeing that death, a necessary end, will come when it will come.”

¹⁶⁰ Песма је настала 1928. за бродвејски мјузикл *Whoopie!* Многи ће је потом изводити, али нејасно је да ли уопште постоји верзија Бада Пауела. У сваком случају, он је није написао.

¹⁶¹ “The Blood Stained Banner” је хришћанска духовна песма коју је компоновао ирски емигрант Џон Р. Клементс (Clements) и објавио је 1916, а била је популарна у афро-америчким црквама јер је пропагирала храброст и постојаност у тешким временима: “We are soldiers in the army / We have to fight although we have to cry / We’ve got to hold up the blood-stained banner / We’ve got to hold it up until we die!” “Blood-stained banner” у Дилановој песми вероватно је и алузија на Исусов огртач, натопљен његовом крвљу приликом разапињања. “The Blood Stained Banner” односи се и на борбену заставу Конфедерације и трећу по реду националну заставу Конфедералних држава Америке, усвојену 4. марта 1865. (садржавала је, као што су јужњаци желели, „најмању могућу количину јенкијевске плаве боје“). Дилан овде намерно иде за вишеструким значењем јер је на неколико места у песми поменуо теорију завере: да Кенедијево убиство није чин једног човека већ завера јужњачких Демократа и индустријалаца који су желели (и успели) да смакну Кенедија и поставе Линдона Џонсона за председника. Можда и порука да се и тренутно у Америци дешавају лоше ствари – Трамп, бели супрематизам, расизам итд. (које такође потичу из конзервативних кругова САД).

¹⁶² Изабравши насловне речи за крај, Дилан песму завршава симболично, с повратком на почетак, призивајући можда симбол Уробороса (змије која једе сопствени реп), и нову наду у апокалиптичном времену. И Џојсово *Финејаново бдење* завршава се указивањем на почетак текста, на пун круг.